

О. В. Кравчук, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
<https://orcid.org/0000-0002-7002-4070>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: МОДЕЛІ ТА ПІДХОДИ

У статті теоретично обґрунтовано моделі та підходи до публічного управління у сфері забезпечення цивільного захисту в умовах децентралізації публічної влади. Розглянуто базовий принцип розвитку моделей децентралізації, який передбачає відхід від обмежень парадигми деконцентрації державної влади на користь регіональних або місцевих структур до концептуально важливого делегування повноважень та ресурсів. Підкреслено, що координаційна модель управління допомагає вирішити проблему поєднання зусиль різних органів управління (органів державної влади і місцевого самоврядування) і є достатньо самостійною системою, яка має власні органи управління, наділені координаційними повноваженнями, поряд з існуванням органів державної влади й місцевого самоврядування. Показано, що модель публічного управління, зорієнтована на збереження тенденцій і принципів децентралізації її, водночас, на урахування важливості багаторівневої структури інституційного розвитку конкретної функціональної сфери передбачає поєднання вертикального підпорядкування регіональних центрів безпеки та стійкості центральним органам влади та горизонтального підпорядкування регіональних центрів безпеки та стійкості обласним адміністраціям. Акцентовано увагу на можливостях впровадження моделі інтегрованого управління, яка передбачає комбінацію централізованих та децентралізованих елементів управління. У межах інтегративного підходу до організації публічного управління забезпеченням цивільного захисту стає можливою інтеграція функціональних і територіальних підсистем, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до реагування на надзвичайні ситуації, що підвищує ефективність оперативного реагування і захисту населення, мінімізації екологічних та матеріальних збитків, а також підвищенню загальної готовності до кризових ситуацій. В умовах децентралізації модель організації публічного управління та публічної влади має сприяти швидкій та ефективній оперативній співпраці між всіма суб'єктами цивільного захисту, забезпеченню створення резерву додаткових можливостей реагування, які можуть бути розгорнуті як допомога у будь-якому локальному контексті держави.

Ключові слова: децентралізація, забезпечення цивільного захисту, модель публічного управління, підходи до публічного управління, публічна влада, публічне управління, цивільний захист.

O. V. Kravchuk. Providing civil protection in the conditions of public authority decentralization: models and approaches

The article theoretically substantiates models and approaches to public administration in the field of civil protection in the context of decentralization of public power. The basic principle of the development of decentralization models is considered, which involves moving away from the limitations of the paradigm of deconcentration of state power in favor of regional or local structures to the conceptually important delegation of powers and resources. It is emphasized that the coordination model of management helps to solve the problem of combining the efforts of different government bodies (state authorities and local self-government) and is a sufficiently independent system that has its own management bodies endowed with coordination powers, along with the existence of state authorities and local self-government. It is shown that the model of public administration, oriented towards preserving the trends and principles of decentralization and, at the same time, taking into account the importance of the multi-level structure of the institutional development of a specific functional area, involves a combination of vertical subordination of regional centers of security and stability to central authorities and horizontal subordination of regional centers of security and stability to regional administrations. The emphasis is on the possibilities of implementing an integrated management model, which involves a combination of centralized and decentralized management elements. Within the framework of an integrative approach to the organization of public management of civil protection, the integration of functional and territorial subsystems becomes possible, which allows for a comprehensive approach to responding to emergencies, which increases the effectiveness of operational response and protection of the population, minimizing environmental and material damage, as well as increasing overall preparedness for crisis situations. In the context of decentralization, the model of organizing public management and public authorities should contribute to rapid and effective operational cooperation between all civil protection entities, ensuring the creation of a reserve of additional response capabilities that can be deployed as assistance in any local context of the state.

Key words: decentralization, civil protection provision, public administration model, approaches to public administration, public authority, public administration, civil protection.

Постановка проблеми. Забезпечення ефективного функціонування системи цивільного захисту в умовах децентралізації влади є одним з найважливіших завдань публічного управління. Згідно реформи децентралізації до повноважень територіальних громад віднесено забезпечення цивільного захисту на відповідній території, але загальний процес управління у цій сфері насправді вимагає такого підходу до публічного управління, який би давав

змогу не тільки формулювати основні завдання щодо реалізації в об'єднаних територіальних громадах повноважень у сфері цивільного захисту. Сучасна модель публічного управління також має орієнтуватись на потреби у формуванні структури органів управління та сил цивільного захисту об'єднаних територіальних громад, визначати умови для реалізації визначеної послідовності дій з питань цивільного захисту у межах єдиного комплексу, що потребує збереження провідних принципів, притаманних централізованій моделі публічного управління, та їх адаптивного інтегрування у сучасну модель децентралізованого управління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання децентралізації публічного управління, формування відповідних моделей діяльності органів публічної влади у різних сферах життєдіяльності держави і суспільства активно досліджуються у науці. Питання забезпечення цивільного захисту в умовах децентралізації, у тому числі з урахуванням зарубіжного досвіду досліджують С. Андреев [1], О. Борис [2], О. Вальчук [3], Д. Вітер [4], Н. Гавкалова [5], О. Конотопенко [6], В. Круглов [7], К. Куцев [8], Я. Мельник [9], Т. Пивоварчук [11], О. Руденко [4] та інші дослідники. Окрему увагу дослідники приділяють питанням системи цивільного захисту на місцевому, регіональному та загальнодержавному рівні в умовах сучасних викликів, до яких відноситься й децентралізація публічної влади. Такі дослідження здійснюють П. Волянський [10], О. Долгий [14], А. Помаза-Пономаренко [12], С. Потеряйко [13], О. Лещенко [14] та інші. Водночас, питання теоретичного обґрунтування моделей та підходів до публічного управління у сфері забезпечення цивільного захисту в умовах децентралізації публічної влади потребує подальших досліджень.

Метою статті є теоретичне обґрунтування моделей та підходів до публічного управління у сфері забезпечення цивільного захисту в умовах децентралізації публічної влади.

Виклад основного матеріалу. Цивільний захист і цивільна оборона відіграють вирішальну роль у забезпеченні національної безпеки особливо під час ведення війн та після їх завершення у процесі після-кризового відновлення протягом більшої частини американської історії, адже створює умови щодо протидії та запобігання загрозам, з якими зіштовхується переважно більшість громадян держави. Поза загрозою війни система цивільного захисту зберігає організаційну структуру, що має забезпечувати управління надзвичайними ситуаціями на місцевому, регіональному та загально-державному рівні, забезпечуючи необхідну єдність управлінської діяльності для мінімізації наслідків впливу таких системних явищ, як, наприклад, порушення ланцюгів постачання або захист об'єктів критично важливої інфраструктури [4]. Це стосується сутності та змісту діяльності органів публічної влади у сфері забезпечення цивільного захисту навіть в умовах територіально-адміністративної реформи або реформи системи публічного управління, зокрема, децентралізації, адже має бути збереженою та працювати без відхилень система, що пов'язує в єдиний комплекс підготовку оперативних планів, закупівлі та накопичення необхідних ресурсів, забезпечення систем оповіщення і готовності населення щодо реагування на надзвичайну ситуацію, будівництво або підготовку укриттів, планів евакуації цивільного населення. Тобто, не зважаючи на зміну основних принципів функціонування системи публічного управління, органи публічної влади мають забезпечувати на місцевому та регіональному рівні здатність до проведення заходів негайного (застосування норма права, евакуація персоналу до зон укриттів, контроль дорожнього руху та паніки, забезпечення аварійного освітлення під час масових відключень електроенергії, альтернативи цивільного зв'язку тощо) та поточного реагування та відновлення (гасіння пожеж, рятувальні роботи, екстрена медична допомога, послуги охорони здоров'я та санітарії, моніторинг конкретних небезпек спеціальної зброї, необхідне очищення від уламків, аварійний ремонт або відновлення пошкодженої критичної інфраструктури тощо). Це висуває певні вимоги до зміни моделі організації публічної влади в державі.

Базовим принципом розвитку моделей децентралізації є відхід від обмежень парадигми деконцентрації державної влади на користь регіональних або місцевих структур до концептуально важливого делегування повноважень та ресурсів, адже місцеві органи влади мають наділятися повноваженнями приймати рішення незалежно від держави та можуть мати право голосу в політиці розвитку. При цьому зв'язок з центральними органами влади має зберігатись у всій повноті, зокрема у таких сферах, як цивільний захист та управління надзвичайними ситуаціями як елементів системи національної безпеки [14]. Фактично, децентралізована модель державної влади з розвинутим місцевим самоврядуванням припускає не тільки визнання місцевого самоврядування в якості одного із принципів організації й здійснення влади в суспільстві й державі, але підкреслює значення комплексу виконавчо-розпорядничих, регулятивних та контрольних функцій, які реалізуються на рівні місцевого самоврядування, що можливо за умов, коли органи місцевого самоврядування залишаються поза системи органів державної влади, здійснюючи свою діяльність на основі принципів взаємоповаги та взаємної відповідальності, дотримання законності, узгодження інтересів у межах закріплених у законодавстві компетенцій місцевого самоврядування, включаючи повноваження недержавні [6, с. 38].

Важливим виявляється те, що координаційна модель управління допомагає вирішити проблему поєднання зусиль різних органів управління (органів державної влади і місцевого самоврядування) і є достатньо самостійною системою, яка має власні органи управління, наділені координаційними повноваженнями, поряд з існуванням органів державної влади й місцевого самоврядування. Йдеться про ефективність діяльності об'єднаних органів, які створюються для координації діяльності між органами державної влади й місцевого самоврядування на основі дотримання принципу розподілу повноважень у сфері вирішення місцевих проблем та спрямовані на досягнення

цілей державної регіональної політики [6, с. 38–39]. Фактично координаційна модель управління вивисує значення координації, що має на меті забезпечення єдності дій суб'єктів публічного управління. Зважаючи на це, постає питання про структурно-функціональні особливості інституційної моделі публічного управління умовах децентралізації, яка б відображала співвідношення основних можливостей та потенціал забезпечення ефективності управлінських процесів у таких складних сферах, як цивільний захист [13]. У вирішенні цього питання може зіграти важливу роль модель регіоналізації, який враховує регіональний рівень архітектури системи публічного управління регіонального та місцевого рівня, яка ґрунтується на ідеях мережевого управління.

Модель публічного управління, зорієнтована на збереження тенденцій і принципів децентралізації й, водночас, на урахування важливості багаторівневої структури інституційного розвитку конкретної функціональної сфери передбачає поєднання вертикального підпорядкування регіональних центрів безпеки та стійкості центральним органам влади та горизонтального підпорядкування регіональних центрів безпеки та стійкості обласним адміністраціям [12], але залишає поза увагою питання координації на рівні місцевих органів влади, не надаючи можливості формування багаторівневої моделі публічного управління у сфері забезпечення цивільного захисту з урахуванням інституційного розвитку під час децентралізації. Поряд з цим, такий підхід дає можливість визначення умов формування змішаної моделі публічного управління, зорієнтованої на подолання кризових ситуацій. На це вказує альтернативність впровадження військових адміністрацій як специфічних органів управління в умовах воєнного стану, особливості їх функціонування та взаємодії з іншими органами влади у контексті комбінації позитивних рис централізованої та децентралізованої моделей публічного управління з обґрунтуванням ефективності змішаної моделі під час виникнення кризових ситуацій. В останньому випадку йдеться про урахування ключові факторів успішної цивільно-військової співпраці та механізмів координації дій різних органів влади в кризових умовах у межах змішаної моделі ефективного публічного управління, яка враховує необхідність балансу між централізацією критично важливих функцій та збереженням елементів децентралізації для ефективного вирішення локальних проблем [7]. Такий підхід, у тому числі, дозволяє уникнути проблем, що пов'язані зі структурним реформуванням та перерозподілом організаційно-управлінських функцій, яке призвело до негативних наслідків [2]: розбалансованості діяльності, недосконалості системи управління, низької ефективності реагування на надзвичайні ситуації. Внаслідок цього, загострилось питання, що є безпосереднім наслідком децентралізації, зокрема у сфері забезпечення цивільного захисту й пов'язане з відсутністю центрального органу виконавчої влади, функціонально зорієнтованого на забезпечення дотримання принципу єдності управління, якого неможливо позбутись у таких сферах як управління надзвичайними ситуаціями та забезпечення цивільного захисту. Відсутність єдиного центру управління у цих сферах має наслідком збільшення кількості суб'єктів управління різного рівня, які характеризуються дублюванням функцій з координації, залишаючи поза межами питання безпосереднього керівництва процесами забезпечення цивільного захисту. У подібній ситуації йдеться також про необхідність перегляду певних положень та підходів до побудови й застосування у практиці публічного управління забезпеченням цивільного захисту координаційної моделі.

Звичайно, відхід від традиційної моделі централізованого управління, основна ідея якої вбачається у покладанні виключної відповідальності за організацію цивільного захисту на місцевому рівні на органи публічного управління центрального рівня, є певною мірою виправданим. Але при цьому варто враховувати, що всі суб'єкти системи цивільного захисту, як правило, виконують завдання за єдиним централізованим планом, який розробляється на рівні центрального органу влади, що обумовлено принципом єдності керівництва на всіх етапах цивільного захисту, забезпечення якого передбачає чіткий регламент та дотримання процедурних нормативів, які є основою реагування на надзвичайні ситуації. За таких умов дотримання чіткої вертикальної координації між різними рівнями управління залишає за собою істотні переваги. Однак децентралізація сприяє зменшенню саме такої вертикалізації публічної влади, намагаючись водночас зберегти принцип уніфікації, який є необхідним під час управління в умовах виникнення надзвичайних ситуацій, забезпечуючи, у тому числі, високий рівень координованості дій всіх суб'єктів системи публічного управління забезпеченням цивільного захисту на всіх рівнях. Замість цих принципів децентралізаційна модель публічного управління забезпеченням цивільного захисту визначає пріоритетність принципу розширення участі місцевих громад у процесах публічного управління, у тому числі шляхом забезпечення широкої взаємодії між органами місцевого самоврядування, волонтерами, громадськими організаціями, місцевими підприємствами [3].

У моделі децентралізованого управління основна роль у забезпеченні цивільного захисту відводиться місцевим органам самоврядування, на які покладається відповідальність за прийняті рішення, організацію та здійснення дій суб'єктів системи цивільного захисту на основі наявних місцевих ресурсів та можливостей щодо реагування на надзвичайну ситуацію. Концептуалізація такої моделі поєднує [8–9; 11]: децентралізацію повноважень та фінансів; процес змін у публічному управлінні; принцип здійснення публічної влади; спосіб організації публічної влади; метод публічного управління; принцип реалізації державної шляхом перетворення державних функцій у самоврядні; виконання органами місцевого самоврядування делегованих повноважень, які належать до компетенції органів виконавчої влади; виконання відповідної державної функції, що стосується населення відповідної територіальної громади чи їх об'єднання в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Тим самим здійснюється спроба надати системі публічного управління забезпеченням цивільного захисту гнучкості та підвищити рівень її оперативності щодо реагування на загрози, які виникають на території громади й спрощеного доступу до наявних місцевих ресурсів, у тому числі й людських. Зрозуміло, що більшість очікувань позитивних змін від децентралізації пов'язано з тим, що реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні безумовно матиме суттєвий вплив на діяльність державної системи цивільного захисту, але, насправді, потребує проведення ретельного аналізу з метою напрацювання заходів щодо удосконалення діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які є суб'єктами забезпечення цивільного захисту держави [10, с. 156]. Адже, навіть зважаючи на позитивні наслідки децентралізації, частіше за все, відповідні моделі не враховують невідповідність принципів трансформації системи публічного управління та її результатів спектру та масштабу загроз у різних сферах життєдіяльності людини, суспільства і держави, зокрема природній, техногенній, соціальній, воєнній тощо [1].

Важливим аспектом вирішення цієї проблеми є звернення до зарубіжного досвіду, який дозволяє виокремити основні шляхи впровадження реформ з децентралізації влади в Україні. Серед таких шляхів виділяються [9, с. 162]:

- розмежування повноважень, прав та обов'язків різних рівнів влади для досягнення балансу інтересів у системі публічних відносин;
- розробка та реалізація якісної та ефективної регіональної політики, спрямованої на усунення диспропорцій місцевого та регіонального розвитку;
- забезпечення втілення принципу субсидіарності як методу подолання конфлікту інтересів між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;
- забезпечення розширення прав територіальних громад щодо вирішення проблем їх життєзабезпечення;
- проведення бюджетної реформи.

Зважаючи на це, доцільно акцентувати увагу на можливостях впровадження моделі інтегрованого управління, яка передбачає комбінацію централізованих та децентралізованих елементів управління. Згідно цієї моделі місцеві органи влади отримують достатній ступінь автономії, зберігаючи функціональну взаємодію з центральними органами державної влади, органами влади регіонального рівня з метою збереження високого рівня координації під час забезпечення цивільного захисту на основі проведення комплексу необхідних заходів та отримання всіх необхідних ресурсів, у тому числі резервних [5]. Фактично модель інтегрованого управління передбачає активне застосування принципу гнучкості та адаптивності в управлінні, що створює суттєві переваги у порівнянні з традиційними моделями централізованого управління у сфері забезпечення цивільного захисту та децентралізованої моделі. Ці переваги характеризуються підвищеною можливістю варіативної комбінації напрямів задоволення потреб місцевого рівня, що виникають внаслідок розвитку надзвичайної ситуації, з централізованих джерел ресурсного забезпечення, максимізуючи ефективність управління та сприяючи розширенню координації і взаємодій всіх рівнів системи публічного управління, забезпечуючи швидке реагування на загрози та їх локалізацію [8]. Інакше кажучи, у межах інтегративного підходу до організації публічного управління забезпеченням цивільного захисту стає можливою інтеграція функціональних і територіальних підсистем, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до реагування на надзвичайні ситуації, що підвищує ефективність оперативного реагування і захисту населення, мінімізації екологічних та матеріальних збитків, а також підвищенню загальної готовності до кризових ситуацій.

Принципи забезпечення цивільного захисту та оборони, маючи стратегічне значення в системі національної і державної безпеки, залишаються актуальними для сучасного ландшафту ризиків та нових загроз в умовах децентралізації. Переглядаючи, використовуючи та модернізуючи ці практики, організації з управління надзвичайними ситуаціями органи публічної влади можуть отримати переваги в плануванні, підготовці та захисті своїх громад від сучасних загроз критичній інфраструктурі, що має на меті збереження збалансованого та сталого регіонального розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Території та територіальні громади повинні усвідомити своє призначення та мати необхідні інструменти для дії у сфері цивільного захисту, що потребує урахування у моделях децентралізації і деконцентрації особливостей процесу прийняття рішень, зміни обсягів повноважень та управління ресурсами. Водночас, ураховуючи диспропорційність регіонального розвитку, окремі регіони повинні мати можливості розраховувати на підтримку у рамках державної політики, яка спрямовується на забезпечення зростання добробуту всієї території та громад країни, їх стабільності, у тому числі шляхом зміцнення громадянського суспільства, місцевих і регіональних органів влади. У цьому контексті розгортання сил та обладнання у відповідь на надзвичайну ситуацію потребує підтримки дій органів публічної влади регіонального та місцевого рівня на рівні центральних органів влади в єдиному комплексі запобігання ризикам, підготовки персоналу цивільного захисту та реагування на стихійні лиха і техногенні катастрофи. В умовах децентралізації модель організації публічного управління та публічної влади має сприяти швидкій та ефективній оперативній співпраці між всіма суб'єктами цивільного захисту, забезпеченню створення резерву додаткових можливостей реагування, які можуть бути розгорнуті як допомога у будь-якому локальному контексті держави.

Список використаних джерел:

1. Андреев С. Державні системи цивільного захисту: інституціональні засади та проблеми розвитку. Харків : Тім Пабліш Груп, 2017. 432 с.
2. Борис О. Розвиток системи державного управління у сфері цивільного захисту в період новітньої історії України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 24. С. 84–89. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2018.24.84>.
3. Вальчук О., Петрик В. Функції голови та апарату виконавчого комітету об'єднаної територіальної громади у сфері цивільного захисту. *Вісник факультету історії, права і публічного управління*. 2020. Вип. 18. С. 105–109.
4. Вітер Д., Руденко О. Публічне управління у сфері цивільного захисту: мінімізація наслідків криз. *Держава та регіони. Серія : Публічне управління*. 2023. № 4. С. 68–71.
5. Гавкалова Н., Гордієнко Л. Європейські моделі децентралізації управління: досвід для України. *Управління змінами та інновації*. 2023. № 5. С. 5–8. DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/20232-5-1>.
6. Конотопенко О., Лапшин С. Особливості централізованої та децентралізованої моделей публічного управління в Україні. *Публічне управління і право: історія, теорія, практика*. 2022. Вип. 2. С. 36–41.
7. Круглов В. Моделі ефективного публічного управління в умовах воєнного стану. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2024. № 10. С. 64–73. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-10-64-73>.
8. Куцев К. Моделі децентралізації в сучасних країнах Європи. *Вісник Львівського університету. Серія : Філософсько-політолог. студії*. 2020. Вип. 31. С. 147–153. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.31.19>.
9. Мельник Я. Іноземні моделі та досвід децентралізації публічного управління. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2020. Т. 31(70) № 3. С. 155–163. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2020.3/27>.
10. Організація управління цивільним захистом на місцевому рівні / за заг. ред. П. Волянського. К. : ІДУСЦЗ, 2015. 553 с.
11. Пивоварчук Т. Природа децентралізації у публічному управлінні: теоретичні проблеми. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія : Право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 10. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-10-02-10>. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2023-10-02-10/2023-10-02-10>
12. Помаза-Пономаренко А. Соціальний розвиток і безпека регіонів: державно-управлінські аспекти. Харків : «Діса плюс», 2017. 270 с.
13. Потеряйко С. Сутність структурно-функціонального механізму державного управління в єдиній державній системі цивільного захисту. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2021. Т. 32(71). № 2. С. 75–81. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.2/013>.
14. Цивільний захист у забезпеченні національної безпеки України (основи становлення, сучасний стан, напрямки розвитку) / О. Лещенко, В. Михайлов, М. Андрієнко, П. Гаман, О. Долгий. К. : ІДУ НД ЦЗ, 2021. 348 с.

References:

1. Andreiev S. (2017). Derzhavni systemy tsyvilnoho zakhystu: instytutsionalni zasady ta problemy rozvytku [State civil protection systems: institutional foundations and development challenges]. Kharkiv : Tim Pablish Hrup. 432 p.
2. Borys O. (2018). Rozvytok systemy derzhavnoho upravlinnia u sferi tsyvilnoho zakhystu v period novitnoi istorii Ukrainy [Development of the public administration system in the field of civil protection in the period of modern history of Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. № 24. P. 84–89. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2018.24.84>.
3. Valchuk O., Petryk V. (2020). Funktsii holovy ta aparatu vykonavchoho komitetu obiednanoi terytorialnoi hromady u sferi tsyvilnoho zakhystu [Functions of the chairman and staff of the executive committee of the united territorial community in the field of civil defense]. *Visnyk fakultetu istorii, prava i publichnoho upravlinnia*. Issue 18. P. 105–109.
4. Viter D., Rudenko O. (2023). Publichne upravlinnia u sferi tsyvilnoho zakhystu: minimizatsiia naslidkiv kryz [Public management in the field of civil protection: minimizing the consequences of crises]. *Derzhava ta rehiony. Seriya : Publichne upravlinnia*. № 4. P. 68–71.
5. Havkalova N., Hordiienko L. (2023). Yevropeiski modeli detsentralizatsii upravlinnia: dosvid dlia Ukrainy [European models of decentralization of management: experience for Ukraine]. *Upravlinnia zminamy ta innovatsii*. № 5. P. 5–8. DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/20232-5-1>.
6. Konotopenko O., Lapshyn S. (2022). Osoblyvosti tsentralizovanoi ta detsentralizovanoi modelei publichnoho upravlinnia v Ukraini [Features of centralized and decentralized models of public administration in Ukraine]. *Publichne upravlinnia i pravo: istoriia, teoriia, praktyka*. Issue. 2. P. 36–41.
7. Kruhlov V. (2024). Modeli efektyvnoho publichnoho upravlinnia v umovakh voiennoho stanu [Models of effective public administration under martial law]. *Publichne upravlinnia: kontseptsii, paradyhma, rozvytok, udoskonalennia*. № 10. P. 64–73. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-10-64-73>.
8. Kutsev K. (2020). Modeli detsentralizatsii v suchasnykh krainakh Yevropy. *Visnyk Lvivskoho universytetu* [Models of decentralization in modern European countries]. *Seriia : Filosofska-politohichni studi*. Issue 31. P. 147–153. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.31.19>.

9. Melnyk Ya. (2020). Inozemni modeli ta dosvid detsentralizatsii publichnoho upravlinnia [Foreign models and experience of decentralization of public administration]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii : Derzhavne upravlinnia*. T. 31(70) № 3. P. 155–163. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2020.3/27>.
10. Orhanizatsiia upravlinnia tsyvilnym zakhystom na mistsevomu rivni (2015). [Organization of civil protection management at the local level] / Za zah. red. P. Volianskoho. K. : IDUSTsZ. 553 p.
11. Pyvovarchuk T. (2023). Pryroda detsentralizatsii u publichnomu upravlinni: teoretychni problemy [The nature of decentralization in public administration: theoretical issues]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii : Pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia*. № 10. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-10-02-10>. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2023-10-02-10/2023-10-02-10>
12. Pomaza-Ponomarenko A. (2017). Sotsialnyi rozvytok i bezpeka rehioniv: derzhavno-upravlinski aspekty [Social development and security of regions: state and administrative aspects]. Kharkiv : «Disa plus». 270 p.
13. Poteriaiko S. (2021). Sutnist strukturno-funktsionalnoho mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia v yedynii derzhavnii systemi tsyvilnoho zakhystu [The essence of the structural and functional mechanism of public administration in a unified state civil protection system]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii : Derzhavne upravlinnia*. T. 32(71). № 2. P. 75–81. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.2/013>.
14. Tsyvilnyi zakhyst u zabezpechenni natsionalnoi bezpeky Ukrainy (osnovy stanovlennia, suchasnyi stan, napriamky rozvytku) (2021). [Civil protection in ensuring the national security of Ukraine (foundations, current state, development directions)] / O. Leshchenko, V. Mykhailov, M. Andriienko, P. Haman, O. Dolhyi. K. : IDU ND TsZ. 348 p.

Дата першого надходження статті до видання: 11.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.08.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті 12.10.2026